

IZVORNA KODA PRIPOROČILA SLOVENSKEGA DRUŠTVA INFORMATIKA

Na posvetu Slovenskega društva INFORMATIKA o izvorni kodi dne 18.2.2015 je bil predstavljen predlog priporočil, ki naj bi jih upoštevali dobavitelji, naročniki in razvijalci programja. Z upoštevanjem odzivov na posvetovanju in kasneje so bila oblikovana pričujoča priporočila.

1. IZHODIŠČA

1.1 V javnosti, tudi strokovni, je zaslediti nedosledno rabo izrazov *izvorna koda*, *odprti podatki* in *odprta koda*, kar je lahko posledica različnega razumevanja teh pojavov ali pa namenoma nejasne uporabe izrazov. Posledice so praviloma za uporabnika ali naročnika programskih rešitev negativne ne glede na to, za kakšno vrsto kode gre v posameznem primeru. Zato na začetku podajamo definicije¹.

Izvorna koda je računalniški program ali del računalniškega programa, napisan v izbranem programskem jeziku

Odprta koda je politika zasnove, razvoja in razširjanja programja, pri kateri je dostopna izvorna koda, ki se jo sme spreminjati in razširjati.

Odprti podatki so podatki, ki so prosto dostopni za uporabo in razširjanje brez omejitev z avtorskimi pravicami, patenti in drugimi nadzornimi mehanizmi.

Širše se pojmuje izvorna koda kot nabor računalniških ukazov in komentarjev v človeku razumljivem računalniškem jeziku, navadno kot besedilo (npr. programska koda v Javi, Pythonu, C-ju ipd.). Izvorna koda se s prevajalnikom prevede v nizkonivojsko izvedbeno kodo ali strojno kodo, ki je razumljiva računalniku.

1.2 Izvorna koda je lahko odprta ali zaprta, V vsakem primeru je sestavni in neločljivi del dokumentacije programja. Praviloma ima knjigovodsko vrednost, lahko tudi kot osnovno sredstvo. Kot pri drugih napravah mora biti za programje² določena garancija ter pogoji njene veljavnosti. Garancija zagotavlja, da programje deluje skladno s specifikacijo, po kateri je bila razvito. Poseben vidik, ki je povezan z zagotavljanjem garancije, so pogoji, ki določajo način uvedbe in uporabe programja.

1.3 Programje kot avtorsko delo je zaščiten z mednarodnimi konvencijami in nacionalnimi zakonodajami. Avtorske pravice na programju se delijo na moralne, ki pripadajo avtorju ali avtorjem, in materialne (gospodarske), ki so lahko predmet prenosa (odplačnega ali brezplačnega). Prenos materialne avtorske pravice na programju se opravi z licenčno pogodbo ali na drug način skladno z določbami predpisov, ki urejajo obligacijska razmerja in avtorske pravice.

1.4 Predmet prenosa je vedno materialna avtorska pravica, ne pa lastništvo programja. Ne glede na pravni posel, ki je podlaga prenosa, obstaja razlika med prenosom pravice v primeru standardnega programja za splošno uporabo in prenosom pravic posebej izdelanega ali prilagojenega programja za določenega končnega uporabnika.

1.5 Licenčna pogodba, na podlagi katerih pridobi uporabnik pravico uporabe standardnega programja za široko uporabo, predvideva prevzem programa, kakršen je ponujen, torej brez prilagoditev. Ker gre za programje, ki je namenjeno splošni uporabi, nosilec licence ne more jamčiti, da bo ustrezalo prav namenu in informacijskemu okolju posameznega uporabnika. Zato v pogodbi svojo odgovornost za delovanje programa omeji, vsekakor pa praviloma izključi svojo odgovornost za vsako posredno škodo, ki bi utegnila uporabniku zaradi uporabe programa nastati.

1.6 Pri programju, ki je izdelano ali prilagojeno za določenega naročnika, se pogodba o prenosu pravic smiselno pogosto približa podjemni pogodbi in se tako poveča tudi izvajalčeva odgovornost za korektno delovanje programja. Ne samo, da se izvajalec zaveže, da bo program opravljal točno določene funkcije ali operacije, zaveže se tudi zagotoviti delovanje programja v specifičnem naročnikovem okolju ter prilagajati programje naročnikovim organizacijskim ali tehničnim³ spremembam. Evropska in slovenska zakonodaja zahtevata, da ima naročnik možnost izdelati varnostne kopije programja, ki ga je pridobil, ter opraviti zahtevani funkcionalnosti potrebne spremembe in prilagoditve programja, če tega v razumnem času ne more ali noče opraviti izvajalec. Te pravice naročnika s pogodbo ni mogoče izključiti in jo lahko uresničuje sam ali po tretjih osebah. Seveda pa svoje zakonske pravice ne sme zlorabiti v škodo izvajalca (npr. za prenos programja na tretje osebe), če to ni posebej dovoljeno v pogodbi.

1.7 Da lahko naročnik svojo pravico iz prejšnje točke uresničuje, potrebuje dostop do izvorne kode (tekoče

¹ Vir: terminološki slovar informatike Islovar, www.islovar.org

² razen za odprtokodno

³ Slednje vključuje tudi materialne komponente informacijskega sistema

ažurirane) in ustrezne tehnične dokumentacije. To ne posega v lastništvo programja (izvirne kode), ki je v zakonodaji natančno urejeno. Gre za prenos pravic, določenih v pogodbi (ali v zakonu) in zagotovitev možnosti uresničevanja teh pravic. Pri tem zakonodaja ne nalaga naročniku, da si prizadeva pridobiti izključno pravico na programju, ki je predmet prenosa. Če naročnikov namen ni nadaljnja odplačna distribucija programja, ki ga je pridobil, niti ni tehtnega razloga, da bi si zagotovil izključno pravico na programju, saj bi plačal nekaj, česar ne potrebuje.

2. PRIPOROČILA

Upošteva se zgornja izhodišča ter mnenja in predloge, pridobljene na posvetu in kasneje, Slovensko društvo INFORMATIKA predlaga, naj vsi, ki jih to zadeva, pri presoji in oceni dolžnega ravnanja s programjem upoštevajo spodnja priporočila.

2.1 Pridobitev standardnega programja pogosto poteka na podlagi tipskih licenčnih pogodb z omejitvami odgovornosti dajalca licence, vendar je licenca za standardno programje mnogo cenejša od programja po naročilu in bi morala biti ta možnost prednostna, če naročniku ustreza.

2.2 Pri programju, razvitem po naročilu ali prilagojenem za naročnika, se obveznosti in pravice obeh strani določijo v pogodbi, vendar v nobenem primeru ne morejo biti v nasprotju z zakonskimi določbami. Posebni primeri so pogodbe za programje po naročilu, ki vsebujejo tudi dele lastniške ali zaščitene kode, ter programje, ki je razvito v sodelovanju in z avtorskimi prispevki naročnika in izvajalca. V prvem primeru velja, da izvajalec na naročnika v zvezi z licencami ne more prenesti več pravic, kot jih ima sam, v drugem primeru pa veljajo pravila soavtorstva nad programjem in je v primeru potrebe po nadaljnji distribuciji programja treba vrednostno opredeliti posamezne prispevke, da se lahko določi primerna pogodbeni cena. Če ni v izrecnem nasprotju z ekonomskimi interesi katere od pogodbenih strank, je najbolje, da se v primeru soavtorstva nobeni od pogodbenih strank ne omejuje pravica nadaljnje distribucije programja.

2.3 Za osebe javnega prava veljajo vse zgornje ugotovitve, dodatno pa je treba pri pravnih poslih za prenos pravic na programju upoštevati zakonodajno okolje, ki ureja javno porabo in javna naročila. To ne spreminja narave pogodb o prenosu pravic, vpliva pa na pravne posle, po katerih se sklepajo zadevne pogodbe. Vsekakor je treba s stališča tehnične in ekonomske upravičenosti v osnovnem poslu zajeti tako pridobitev ali razvoj programja kot tudi njegove nadgradnje in vzdrževanje za čas predvidene življenjske dobe programja. Zgolj pridobitev programja brez hkratne zagotovitve delovanja v času njegovega trajanja je tehnično pomanjkljiva in s stališča javnih financ negospodarna.

2.4 Za pridobitev programja je v primeru oseb javnega prava s stališča zakonodaje, ki ureja javne izdatke, najbolje izvesti postopek sklenitve javno-zasebnega partnerstva. To opravičuje tako življenjska doba informacijskih sistemov kot tudi potreba po prenosu precejšnjega dela odgovornosti za njegovo delovanje na zasebnega partnerja, česar javno naročilo ne omogoča. Pri enostavnih informacijskih sistemih se lahko potrebno zagotavljanje funkcionalnosti (vzdrževanje in nadgradnje) omogoči s sklenitvijo ustreznega okvirnega sporazuma.

2.5 Manj primeren postopek za pridobitev pravic na programju je odprti postopek javnega naročila, ki ima že v osnovi vgrajeno nepredvidljivo ceno programja za čas njegove uporabe in tvegano obratovanje. Tovrstnih problemov ne reši pridobitev izvirne kode niti jih ni možno rešiti z drugimi določbami pogodbe, sklenjene na podlagi takega postopka.

2.6 Izvirno kodo je mogoče obravnavati kot javno dobro, ki je brez odmene splošno razpoložljivo vsem, ki bi bili zainteresirani za njeno uporabo, le pod posebnimi pogoji. Javno dobro je lahko le programje, ki je bilo razvito v osebi javnega prava brez sodelovanja zunanjih izvajalcev, ki ne vsebuje lastniške ali zaščitene kode in ki ni podvrženo omejitvam zaradi vojaške ali drugačne vrste tajnosti.

***